

Täysistunto

Keskiviikko 2.10.2024 klo 14.00—18.38

8. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Euroopan unionin hiilirajamekanismia koskevan asetuksen toimeenpanosta annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 99/2024 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 8. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään talousvaliokuntaan.

Keskusteluun varataan tuttuun tapaan tässä vaiheessa enintään 30 minuuttia. Jos puheenvuorolistaa ei ehditä käydä loppuun, asian käsittely keskeytetään ja sitä jatketaan muiden asiakohtien jälkeen. — Ministeri Mykkänen, esittelypuheenvuoro, olkaa hyvä.

Keskustelu

17.25 Ympäristö- ja ilmastoministeri Kai Mykkänen (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Moni meistä on ainakin jossain vilahdukselta nähnyt käsitteen hiilivuoto. Sillä siis on tarkoitettu sitä, että kun erityisesti Euroopan unionin alueella on ylläpidetty hiilipäästöjen hinnoittelua eri keinoin niin päästökaupan avulla kuin myös vaikkapa Suomessa merkittävien kansallisten hiiliverojen muodossa, niin voidaan esittää kysymys, johtaako se siihen, että saastuttavaa tuotantoa siirtyy Euroopan ulkopuolelle tai Suomen ulkopuolelle ja sieltä tuodaan sitten hyödykkeet Euroopan sisälle. Tästä on nyt kyse pöydällä olevan hallituksen esityksen osalta, eli Euroopan unionissa yhdessä pyrimme tätä haastetta osaltaan taklaamaan niin sanotulla hiilirajamekanismilla, jonka pyrkimys on se, että EU:hun tuotavat tuotteet tietyiltä osin ovat sen soveltamisalassa siten, että jos voidaan todeta, että niiden tuotantoketjussa ei ole vastaavia hiilipäästöjen maksuja yhteiskunta ottanut, niin silloin tässä hiilirajamekanismissa ikään kuin korjataan tämä vääristymä niin, että näiden tuotteiden osalta ne hiilimaksut suoritetaan sitten Eurooppaan tuotaessa.

Tämä ei koske kaikkia tuoteryhmiä, ja muun muassa kuluttajatuotteiden osalta pääsääntöisesti kauppasopimukset estävät tämän tyyppisen menettelyn, mutta tällä voidaan erityisesti teollisuuden välituotteiden osalta tätä potentiaalisen hiilivuodon riskiä merkittävästi pyrkiä torjumaan. Varmasti on varmaa, että tämä ei myöskään kerralla menee maaliin niin, että tämä toimisi parhaalla muodollaan, ja senkin takia tätä on niin sanotusti harjoiteltu jo nyt toissa vuoden alusta lähtien raportoinnin osalta tietyissä yritysryhmissä.

Nyt tässä hallituksen esityksessä on itse asiassa kysymys siitä, että säädetään edellytykset nimenomaan eurooppalaisen asetuksen täytäntöönpanolle tämän varsinaisen hiilirajamaksun keräämistä varten, eli sinänsä varsin historiallinen vaihe. Ehdotetussa laissa säädettäisiin Tullin tehtäväksi tämän eurooppalaisen CBAM- eli hiilirajamekanismin todistusten myynti ja takaisinosto Euroopan unionin yhteisellä kauppapaikalla. Tulli toimisi toimivaltaisena viranomaisena ja jatkossa vastaisi myös CBAM-todistusten myynnistä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2024 vp

Lisäksi ehdotuksessa säädettäisiin vakuuden antamisesta valtuutetun CBAM-ilmoittajan aseman saamiseksi sekä Tullin mahdollisuudesta antaa tarkempia määräyksiä hyväksytyistä vakuusmuodoista. Vakuutta tullaan asetuksen mukaisesti jatkossa edellyttämään hiilirajamekanismin alaisia tuotteita tuovilta toimijoilta, jotka ovat olleet olemassa alle kaksi vuotta. Ehdotuksessa säädettäisiin myös CBAM-todistusten palauttamisen laiminlyönnin seuraamusmaksuista. Seuraamusmaksu olisi hiilirajamekanismiasetuksen mukaisesti päästökaupan ylitysmaksua vastaava seuraamusmaksu.

Näiden ehdotettujen muutosten olisi tarkoitus tulla voimaan ensimmäisenä päivänä tammikuuta 2025.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Kiitokset ministerille. — Ja sitten menemme puhujalistaan. Edustaja Pitko.

17.29 Jenni Pitko vihr: Arvoisa puhemies! Tämä hiilirajamekanismi on tietenkin tervetullut ja erittäin odotettu ja toivottu osa tätä EU:n päästöjen vähentämisen järjestelmää. Se toimii, kuten ministeri tuossa sanoikin, vähän niin kuin vastakappaleena päästökaupalle, minkä toimivuudesta me ollaan tietenkin erityisesti täällä Suomessa voitu paljon iloitella. Jatkossa myös sitten EU:hun tuotavien tuotteiden osalta nähdään samanlainen vähäpäästöistyminen kuin EU:n tuotannon osalta me päästökaupan myötä ollaan nähty.

Mutta en voi olla liittämättä tätä keskustelua tässä meidän pöydällä samaan aikaan olevaan rakentamislakiin ja siihen yleiseen periaatteeseen, miten vähähiilisyyttä edistetään ja päästöjä vähennetään. Myös EU:n päästökauppaa ja tätä hiilirajamekanismia kritisoitiin siitä, että se aiheuttaa byrokratiaa ja että se aiheuttaa kustannuksia niin viranomaisille kuin toimijoille, mutta kuitenkin nyt nähdään jo, että vaikka byrokratia ehkä on lisääntynyt ja kustannuksia tuli alkuvaiheessa, niin kustannukset ovat jo lähteneet tietenkin laskuun sen kautta, että me ollaan saatu vähäpäästöistä energiaa, joka on samalla myös edullisempaa tuotannon näkökulmasta, ja tietenkin tärkeintä on se, että tuotanto on muuttunut vähäpäästöisemmäksi, ja toivottavasti nähdään tämä sama tosiaan myös näitten EU:hun tuotavien tuotteiden osalta.

Nyt kuitenkin tässä rakentamislaiissa ollaan juuri samanlaista mekanismia torppaamassa. Se, että me tehtäisiin näkyväksi ne hiilivaikutukset ja asetettaisiin raja-arvo sille, voi aluksi maksaa jotakin, se voi aiheuttaa byrokratiaa, mutta jatkossa pidemmällä tähtäimellä, mikäli me luotamme tähän markkinaehtoiseen malliin, mitä päästökauppa on ollut, se tuottaisi meille vähemmän päästöjä ja mahdollisesti jopa myös tietenkin vähemmän kustannuksia jossakin vaiheessa tai ainakin alun kustannukset tasaantuisivat. Siksi ihmettelen, että miksei tätä hyvää markkinaehtoista lähestymistapaa voida laajemmin hyödyntää tässä yhteiskunnassa, esimerkiksi rakentamisen osalta, kun me ollaan nähty EU:n päästökaupassa sen toimivan niin hyvin.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Kivelä.

17.31 Mai Kivelä vas: Kiitos, arvoisa puhemies! Tässä edellä oli hyvä puheenvuoro edustaja Pitkolta ja minusta ihan perusteltu rinnastus tähän edelliseen asiaan, jota käsitelimme, eli tähän rakennuslakiin.

Mutta koska täällä nyt ei hirveän usein tule kehuttua hallituksen esityksiä, niin olisin kuitenkin halunnut todeta, että minusta tämä esitys vaikuttaa ihan pätevältä. Ennen kaik-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2024 vp

kea tietenkin tämä itse asia, eli tämä hiilirajamekanismi eli hiilitullin käyttöönotto, on erittäin hyvä asia. Ajattelen, että juuri tällaisia ilmastopolitiikan välineitä me tarvitsemme ja on hienoa, että tämä meidänkin puolueen pitkäaikainen tavoite on nyt saatu läpi. Minä ajattelen, että on tärkeätä, että EU ensinnäkin pystyy torjumaan hiilivuotoa, mutta samalla me voidaan myös luoda niitä kannusteita EU:n ulkopuolelle, eli että myös näitä ulkopuolisia valmistajia, kolmansia maita ja näitä EU-alueen tuojia myös sitten kannustetaan vähentämään päästöjä.

Nyt alkuunhan tämä ei kata mitään ihan hirveän laajaa osaa näistä tuotteista, eli kun tätä sitten jatkossa kehitetään, niin toivottavasti myös meidänkin hallitus kannattaa sitä, että tätä voidaan laajentaa kattamaan näitä muitakin tuoteryhmiä.

Oikeastaan se asia, miksi pyysin puheenvuoron, on tämä tulojen käyttö. Eli nyt kun tässä esityksessä tuodaan esille, että komissio on esittänyt sitä, että tämä hiilirajamekanismi olisi yksi näistä EU:n uusista omista varoista, niin itse tietenkin kannatan sitä, että EU voi kehittää näitä omia varojaan ja ajattelen, että niitä tarvitaan muitakin. Mutta minä kysyisin ministeriltä mielipidettä siihen, että miten näette, miten suhtaudutte siihen, että tämän hiilitullin varoja voitaisiin korvamerkitä sitten myös siihen ilmastokriisin torjuntaan ja tähän oikeudenmukaiseen siirtymään.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Mikkonen, Krista.

17.33 Krista Mikkonen vihr: Arvoisa puhemies! Edellisten puhujien tapaan haluan tukea ja kiittää tästä esityksestä.

Tämähan on tietysti EU:lta tulevaa sääntelyä ja varsin tarpeen, koska me tiedämme, että mitä laajemmalla rintamalla pystytään tätä lainsäädäntöä tekemään, niin sen tehokkaampaa se on. Päästökauppa ja juuri tämä mekanismi on siitä hyvä esimerkki. Sitten taas hiilitullit haluavat estää sitä, että ei ole niitä vapaamatkustajia EU:n ulkopuolella. Niin kuin tässä tuli edellä, niin tämä on ikään kuin vastinpari päästökaupalle, ja tämäntyyppistä lainsäädäntöä tietysti tarvitsemme lisää. Tietysti vielä parempi on, jos pystymme päästökauppaa laajentamaan globaaliksi, jolloin tietysti se ehkä osittain vähän pelkoihinkin perustuva ja teennäinenkin huoli siitä, että sitten ne, jotka ovat päästökaupan piirissä, tai EU, joka on oman päästökaupan luonut, jollain tavalla jää häviäjäksi, kun todellisuudessa kyllähän me tiedämme, että kun me itse teemme sellaisia tuotteita, jotka ovat vähähiilisiä ja joiden fossiilipäästöjä saadaan vähennettyä, energiatehokkuutta lisättyä ja niin edelleen, niin niillä on valtavat markkinat myös muualla maailmassa. Mutta totta kai on selvää, että täytyy varmistaa, että toimijat eivät sitten täällä EU:ssa ole ikään kuin epäreilussa asemassa.

Minä olisin oikeastaan kanssa halunnut ministeriltä kysyä, kun tiedän, että olette aktiivinen myös EU-politiikassa ja ehkä olosuhteiden pakosta juuri nykyään enempi jopa siellä kuin täällä kotimaassa: Mikä on tavallaan se näkymä EU-tasolla? Tietysti tässä tuli jo tämä, että näitä hiilitullejakin halutaan asteittain sitten laajentaa. Mikä siinä mahdollisesti on se näkymä, ja miltä se vaikuttaa? Onko sille laajaa tukea, ja onko se toteutumassa sen alkuperäisen ajatuksen mukaisesti? Ja miten muuten tämä koko Fit for 55 -paketti on etenevässä? Uusi komissiohan on vähän väläytellyt sitä, että nyt ei haluta lisää lainsäädäntöä, vaan halutaan toimeenpanna olemassa olevaa. No, kun siinäkin on aika paljon tehtävää, niin miltä tämä näyttää? Mitkä osiot siellä ovat nyt menossa eteenpäin, ja missä on riski, että jäävät seisomaan?

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2024 vp

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Haluaako ministeri kommentoida? — Olkaa hyvä.

17.36 Ympäristö- ja ilmastoministeri Kai Mykkänen: Kiitos, arvoisa puhemies! Ensinnäkin hyvin pitkälti jaan sen näkemyksen, mikä täällä eduskunnassakin tuntuu olevan hallitseva, että tässä hiilivuodon torjunnassa on järkeä ja vaikeuksista huolimatta kannattaa kehittää näitä mekanismeja, vaikka siinä toki on yritysten välisessä kaupankäynnissä tältä osin myöskin vaara tietystä hallinnollisesta taakasta, kun Tulli näitä tuontiyrityksiä tässä sitten vaivaa.

Kuitenkin sanoisin, että ehkä se aasinsilta tähän rakentamislain pientalorakentajia tai oman asuntonsa korjauksia teettäviä koskevaan ilmastaselvitysten vaatimiskysymykseen on aika pitkä. Ehkä enemmänkin sanoisin, että jos me puhuisimme matkustajatuonnista ja että Tulli edellyttäisi rajan yli käveltäessä hiilirajamaksua, jos tuo tuotteen, jota ei ole toisessa maassa samalla verotasolla verotettu, niin sitten me puhuttaisiin ehkä samantyyppisestä kysymyksestä, kun nimenomaan puhuimme siis niistä pientaloista tässä äskeisessä rakentamislakikeskustelussa. Tämän osalta minusta tässä oikeastaan mennään vähän samaan tyyliin, että ammattimaiset tuojat ovat ne, joiden kohdalla lähdetään liikkeelle, ammattimaisten yritysten välisten kauppojen osalta, joissa isot volyymit kulkevat, ja niiden kohdalla korjataan tässä tapauksessa esimerkiksi nyt hiilirajamekanismilla ja rakentamislaissa ilmastaselvityksillä asiaa, mutta pyritään minimoimaan se kansalaisten hallinnollinen taakka.

EU-näkymien ja ensinnäkin ehkä tämän CBAM-tuoton osalta: No, nythän on hyvin todennäköistä EU:n omia varoja koskevissa neuvotteluissa, että tämän tullin tuotto tullaan ohjaamaan EU:n budjettiin. Tietysti se on sillä tavalla luontevaakin, että yleensä tullimaksut muutenkin on katsottu tulliuunionissa sellaisiksi, joilla rahoitetaan unionin kautta tapahtuvaa toimintaa. Sinänsä Suomi kyllä ajaa johdonmukaisesti uudistumista edistävien toimien painopisteen nostoa EU:n varojen käytössä, ja sikäli kun kysyttiin, tulisiko näitä käyttää pikemminkin ilmastotoimiin ja ehkä ilmastomuutokseen sopeutumiseen ja ympäristökysymyksiin, niin se olisi toki luontevaa. Näitä korvamerkintöjä kustakin eri tulomuodosta on toki käytetty EU:ssa enemmän kuin Suomessa, jossa lähdetään yleiskatteellisemmasta periaatteesta omassa budjetissamme, mutta ne ovat sitten oma neuvottelukysymyksensä.

Laajemmin ajatellen: Ensinnäkin toki tämä globaalin päästöhinnoittelun edistäminen on Suomessa ollut jo useamman vaalikauden oikeastaan hallitusten yhteinen linja, ja myös tämän hallituksen ilmastolinjan keskiössä jo hallitusohjelmasta lähtien ja myöskin EU-vaiuttamistavoitteiden linjauksista luettavissa. Täytyy toivoa, että otamme taas enemmänkin askeleita lähemmäs sitä ideaalia maailmanlaajuisesta päästökaupasta nyt sitten Bakussa kahden kuukauden päästä globaalissa ilmastokokouksessa. Tämä on tietysti vaikeata ja hidasta työtä, mutta kuitenkin onneksi hiilipäästöjen hinnoittelu eri maissa, semminkin Kiinassa, on pikemminkin edennyt kuin mennyt taaksepäin, jos katsotaan viimeisten 5—10 vuoden taakse. Kyllä tämä linja tässä pikkuhiljaa etenee, mutta vaikea on EU:n yksin tätä tietysti muiden puolesta ratkaista.

Mitä tulee EU-politiikan laajennuksiin, mikä tietysti menee vähän tämän yksittäisen lakiesityksen laajemmalle puolelle, niin uuden komission lähtökohdista uskaltaisin sanoa, että ensinnäkin nykyisen Fit for 55 -paketin ja Green Dealin kulmakivistä pidetään kiinni. Se on hyvin selvästi komission valitun puheenjohtajan Ursula von der Leyenin linjapuheista nähtävissä ja myöskin nyt näistä tehtäväkirjeistä komissaariehdokkaille, jolloin sinänsä myös Fit for 55 -paketin lainsäädäntöehdotuksiin, jotka lähes kaikki ovat jo siis komissios-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 95/2024 vp

ta annettuja ja pääosin hyväksytyjä, tuskin tullaan taaksepäin meneviä uudistuksia tekemään. On hyvä investointi-ilmapiirin kannalta myös, että on selvää, että 2030-tavoitteisiin edetään pääosin näillä keinoilla, mitkä on linjattukin. Iso kysymys on se, pystytäänkö 90 prosentin nettopäästövähennystavoitteesta 2040 sopimaan nopeasti. Kun eilen juuri tulin Puolasta, joka on seuraava puheenjohtajamaa kevätkaudella, keskeinen kysymys oli, että me edellytämme, että investointien näkymän kannalta pitäisi saada nopeasti 2030-luvun ilmastoarkkitehtuurille ikään kuin kovaa maata jalkojen alle, ja Suomi kannattaa ennen kaikkea määrätietoista 90 prosentin nettopäästövähennystavoitetta. Valitettavasti vasta alle puolenkymmentä maata on linjannut pystyvänsä tätä tukemaan, ja tietysti Puola ei ollut välttämättä kaikista helpoin kumppani tämän asian vakuuttamiseksi, vaikka siellä uusi hallitus asiaa ehkä myönteisemmin kuin edellinen olisi katsonutkin.

Sinänsä Clean Industrial Deal ja Decarbonisation Accelerator Act, jotka komissio on luvannut nopeasti jo ensi vuoden aikana, ovat mahdollisuuksia, joissa voidaan minusta myös tätä hiilivuodon torjuntaa laajentaa osin CBAM-mekanismia käyttäen ja osin monia muita reittejä käyttäen, toivottavasti kuitenkin niin, että se on teknologianeutraalia ja jäsenmaiden kesken reilua. Yksi vähän huolestuttava tie on toki se, [Puhemies koputtaa] että tässä komissio näyttää avaavan myöskin yhä enemmän keinoja kansallisvaltioiden valtiontukikilpailulle, jota toki mekin pyrimme näissä asioissa tietyiltä osin käyttämään, muun muassa verohuojennuksen osalta ja näin poispäin, mutta haaste on se, että jäämme isompien jalkoihin. Valtiontukikilpailun pitäisi olla kyllä hyvin rajoitettua ja edetä sitten näillä loogisemmilla unionin laajuisilla toimilla.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin talousvaliokuntaan.